

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

60-2

100 Státní archeologický ústav 100 let moderní archeologie v českých zemích

BRNO 2019

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 60
Volume 60

Číslo 2
Issue 2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Lumír Poláček

Redakční rada
Editorial board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttikay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Rudolf Procházka, Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Hedvika Břínková, Zdenka Kosarová, Šárka Krupičková, Olga Lečbychová,
Zuzana Loskotová, Ladislav Nejman, Zdeňka Pavková, Rudolf Procházka,
Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela, Šimon Ungerman

Technická redakce, sazba
Executive Editors, Typography

Azu design, s. r. o.

Software
Software

Adobe InDesign CC

Fotografie na obálce
Cover Photography

Litovel, Masarykova ulice. Keramická plastika koníčka (obr. 67, str. 282).
Litovel, Masarykova Street. Ceramic sculpture of a horse (Fig. 67, Pg. 282).

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Čechyňská 363/19
602 00 Brno
IČ: 68081758
E-mail: pv@arub.cz
Internet: <http://www.arub.cz/prehled-vyzkumu.html>

Tisk
Print

Azu design, s. r. o.
Bayerova 805/40
602 00 Brno

ISSN 1211-7250 (Print)
ISSN 2571-0605 (Online)
MK ČR E 18648
Vychází dvakrát ročně
Vydáno v Brně roku 2019
Náklad 400 ks

Časopis je uveden na Seznamu neimpaktovaných recenzovaných periodik vydávaných v ČR.
Časopis je uveden v citační databázi SCOPUS a na seznamu vědeckých časopisů ERIH PLUS.
Copyright ©2019 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., and the authors.

Während der Geländebegehung des Raums mit Spuren eines wüsten Dorfes ist es gelungen, Funde zu gewinnen, die die Besiedlung im 13. bis Anfang des 15. Jahrhunderts bezeugen. Auf der Fundstelle C wurde die ins 2. Drittel des 13. Jahrhunderts datierbare Keramik gefunden, auf der Fundstelle A kam die Keramik zutage, die in die Zeitspanne Mitte des 13. Jahrhunderts – Anfang des 15. Jahrhunderts gehört.

Manche Funde, z. B. das Zugmesser, können mit der Waldarbeit (Beseitigung der Rinde) im betreffenden Raum im Zusammenhang stehen, und zwar bis in die Neuzeit. Die Wüstung darf man mit dem Dorf Jedle (Tanne) identifizieren, die in Schriftquellen im 14.–17. Jahrhundert erwähnt wurde. Die Funde wurden im Museum Blansko deponiert.

BLUČINA (OKR. BRNO-VENKOV)

Severní svah kóty 355 „Výhon“. Duben 1945. Válečné hroby. Záchraný výzkum.

V jarních měsících bylo ohlášeno narušení dvou kostrových hrobů na zemědělsky obdělávaných pozemcích strategického návrší mezi Blučinou a Židlochovicemi. Během krátkého záchraného výzkumu byly dokumentovány a exhumovány pohřby dvou neznámých německých vojáků, kteří zde byli zahřáni v mělkých polních hrobech, resp. bývalých okopech po přechodu fronty. Asi pětadvacetiletý voják podlehl mnohočetným střelným poraněním pánve a obličej, u druhého, sotva sedmnáctiletého, se příčinu smrti stanovit nepodařilo. Byly vyzvednuty rovněž sporé zbytky výstroje a výzbroje. Identifikační známky nebyly nalezeny. Hroby se nacházely v místech definovaných přibližně GPS souřadnicemi 49.0442275N, 16.6366000E a 49.0465247N, 16.6367850E. Kosterní pozůstatky byly předány zástupci organizace pečující o německé válečné hroby Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e.V. k pietnímu uložení na vojenském pohřebišti.

Jiří Kala

Resumé

Blučina (Bez. Brno-venkov). Two graves with skeletons were reported in the spring months. An archaeological rescue excavation determined their identity as unknown German soldiers from World War II. Few remains of weapons and equipment were also recovered.

BRNO (OKR. BRNO-MĚSTO)

Tento příspěvek bude stejně jako v uplynulých letech souhrnně informovat o výsledcích záchranných archeologických výzkumů společnosti Archaia Brno z. ú., prováděných na území Velkého Brna. Perspektivy, koncepce a metodika systematického archeologického výzkumu Brna se nezměnily (Holub a kol. 2004a, 57–97; Merta, Peška 2006), i když se odborný zájem v poslední době přesouvá i do míst bývalých středověkých brněnských předměstí a osad navazujících na město.

Výzkumy prováděné v roce 2018 můžeme rozdělit do tří skupin: 1) rozsáhlejší plošné výzkumy; 2) menší plošné plochy; 3) drobné terénní výzkumy a dokumentace inženýrských sítí.

Ad 1) Rozsáhlejší plošné výzkumy

V roce 2018 byly v Brně realizovány čtyři rozsáhlé výzkumy. V historickém centru proběhl odkryv Dominikánského náměstí (A013/2018), při němž byl prozkoumán poslední velký veřejný prostor uvnitř městských hradeb. Zbylé výzkumy se již soustředily na předměstí. Šlo o výzkum na Trnité ulici (A059/2018), který zachytil pozůstatky zástavby a hospodářského zázemí zdejší středověké vesnice Trnitá. Další výzkum proběhl na ulici Křenové (A067/2018), kde byly objeveny pozůstatky úprav zdejšího koryta Ponávky a provozů, které na tuto říčku navazovaly. Poprvé v Brně byly také prozkoumány základy novověké barvírny. Poslední akcí je výzkum v areálu bývalé textilní továrny Vlněna, který ale realizujeme společně s Ústavem archeologické památkové péče Brno a referuje o něm samostatný příspěvek.

Ad 2) Menší plošně exkavované plochy

V roce 2018 proběhly čtyři takovéto výzkumy. Důležitý byl zjišťovací výzkum na Starém Brně v místě bývalé továrny Kras (A015/2018), jenž měl za cíl zjistit rozsah archeologických situací před plánovaným rozsáhlým výzkumem. Další důležitý výzkum proběhl na dvoře Dietrichsteinského paláce na Zelném trhu (A069/2018). Z roku 2017 pak pokračovaly dvě akce, výzkum v domě Zelný trh 10 (A020/2016) a na Vojtově ulici (A017/2017).

Ad 3) Výzkumy při budování liniových staveb a ostatní výzkumy

Výzkumy byly nejčastěji realizovány při rekonstrukci parovodu. Archeologicky pozitivní byly celkem tři případy, a to výkopy na Běhounské ulici

(A061/2018), Moravském náměstí (A062/2018) a Mendlově náměstí (A036/2018). Archeologické situace byly zjištěny i při úpravě parku na Mendlově náměstí (A024/2018) a při velké rekonstrukci Plotní ulice a nejbližšího okolí (A018/2018).

Předběžné, zde publikované výsledky jednotlivých výzkumů (akce jsou řazeny abecedně, primárně podle katastrů):

K. Ú. MĚSTO BRNO

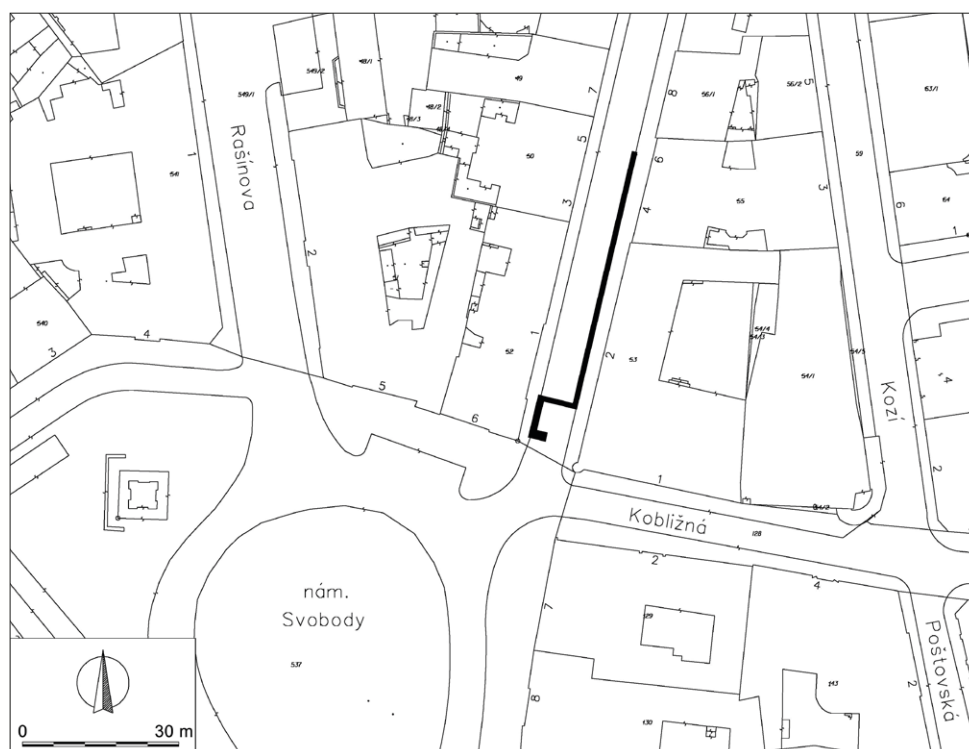
**Běhounská ulice, parc. č. 32 (akce A061/2018).
Středověk, novověk. Město, fortifikace. Záchranný výzkum.**

Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán stavbou „Rekonstrukce SCZT pára x HV – oblast ulice Běhounské“. Jeho terénní část se uskutečnila od 30. 5. do 7. 6. 2018 v součinnosti se stavebními pracemi. Velká část výkopových prací byla prováděna v původní trase teplovodu, proto byl jako metoda výzkumu zvolen odborný dohled (obr. 4). Odhalené terény byly většinou novodobého původu (zásypy výkopů inženýrských sítí apod.).

V jižní části ulice při jihovýchodním nároží budovy Běhounská 1/náměstí Svobody 6 byly ve výkopu stavby registrovány relikty zděných konstrukcí. Šlo o zdiva sklepa původní historické zástavby. Segmenty středověké stavby zde byly dokumentovány již

během předcházejících archeologických počínů, poprvé při záchranném výzkumu prováděném v letech 2003–2005 v souvislosti s výstavbou kolektoru (akce A3/2003 – Kolařík et al. 2005), podruhé v roce 2009 v průběhu záchranného výzkumu, který byl realizován při rekonstrukci jižní části Běhounské ulice (akce A20/2009 – Černá, Zůbek 2010). Tyto dříve získané poznatky letošní archeologický výzkum ověřil a doplnil. Výstavbu sklepa lze datovat do středověku, pravděpodobně do závěru 13. nebo počátku 14. století. Do tohoto období je možné zařadit jedno z dokumentovaných zdív. Ostatní zachycené konstrukce představovaly mladší přestavbu, možná ještě z období středověku, pravděpodobnější je však její novověké stáří. Bylo dokumentováno souvrství komunikačních vrstev a podlahových úprav sklepa. Vnější rozměr sklepa při někdejší Běhounské ulici činil 9,70 m. Podlaha se nacházela 3,50 m pod stávající úrovní terénu.

Dům, k němuž sklep patřil, stával na nároží Běhounské ulice a Dolního trhu, kam bylo orientováno jeho průčelí. Původní historická zástavba zde byla zbourána při velké asanaci brněnských domů na přelomu 19. a 20. století. Její poslední fázi představoval palác Mitrovských, vybudovaný na ploše dvou parcel; ještě v prvním desetiletí 18. století na jeho místě stávaly dva domy (k paláci stručně např. Suchánek, Kroupa a kol. 2015, 556). Archivní prameny dokládají, že byla nárožní parcela zastavěna již ve středověku. Např. v polovině 14. století je jako její majitel evidován pekař Konrád (Vičar 1965, 266). První vyobrazení domu zachycuje poměrně realisticky olejomalba H. B. Beyera a H. J. Zeisera, Obležení Brna Švédy

Obr. 4. Brno, Běhounská (A61/2018). Plocha sledovaného výkopu.
Abb. 4. Brno, Běhounská-Straße (A61/2018). Lage des verfolgten Grabens.

3. května až 20. května 1645 z poloviny 17. století (obraz uložen v Muzeu města Brna, inv. č. 2284).

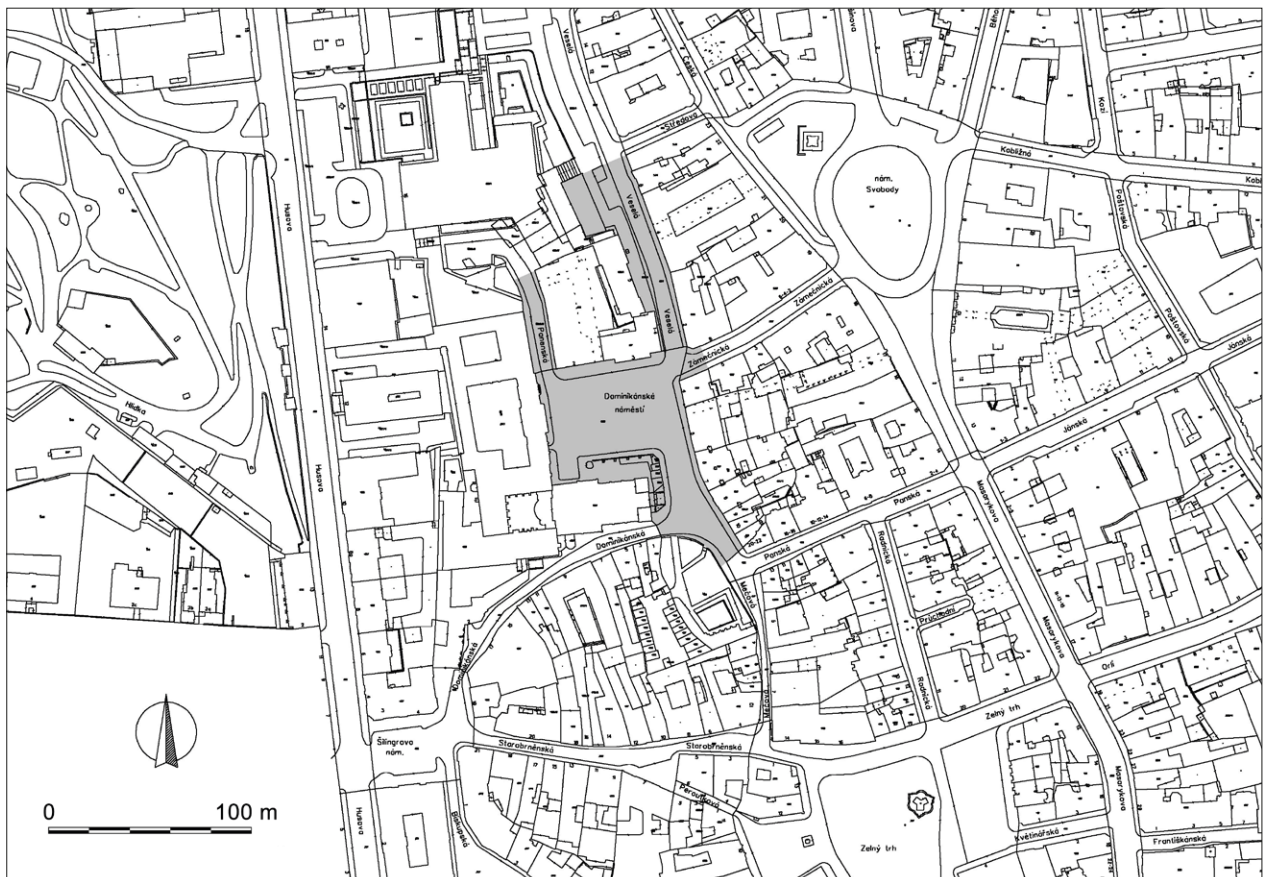
Ve stěně výkopu před domem Běhounská 4-6 byl dokumentován profil souvrství uloženého na sprašové návěži, které dokládá nárůst terénu v prostoru ulice v těsné blízkosti linie někdejší zástavby Jediným datačním materiálem byly dva zlomky novověkého kachle, získané z jediné vrstvy (Zůbek 2018a).

Dominikánské náměstí, Panenská ulice, Veselá ulice, Zámečnická ulice, parc. č. 502/2, 509, 528, 593/1, 604 (akce A013/2018). Vrcholný středověk, novověk. Město, hřbitov. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán stavbou „Rekonstrukce Dominikánského náměstí“. Jeho terénní část se uskutečnila od 9. 4. do 18. 10. 2018 v součinnosti se stavebními pracemi (obr. 5). V současné době se výzkum nachází ve fázi zpracování, jeho definitivní výsledky proto budou představeny později.

Získané poznatky budou konfrontovány s informacemi ze starších archeologických akcí a s výpovědí archivních pramenů, aby se podařilo uceleně vyhodnotit historicko-topografický vývoj tohoto prostoru (k dosavadním poznatkům viz Peška 2015, 33–38).

Ústředním místem zmíněného prostoru byl ve středověku Rybný trh. Ten byl ulicí Mečovou spojen s Horním trhem (Zelný trh), ulicí Zámečnickou s Dolním trhem (náměstí Svobody), ulice Veselá vycházela z jeho severovýchodního rohu a směřovala k Veselé bráně. Ze severozápadního rohu vycházela ulice menšího významu, nazývaná Panenská. Od středověku stál v jihozápadním koutě někdejšího Rybného trhu klášter dominikánů s kostelem sv. Michala, později k němu byla připojena zemská soudnice, která se postupně rozšířila do současné barokní podoby a zaujímá celou západní frontu (Nová radnice). Původní rozloha trhu byla menší, dnešní Dominikánské náměstí se rozšířilo především díky asanaci na počátku 20. století, kdy byly zabrány plochy demolovaných domů při severní straně. Součástí někdejší domovní fronty byl i tzv. mincmistrovský sklep, který je dnes součástí

Obr. 5. Brno, Dominikánské náměstí, Panenská ulice, Veselá ulice (A13/2018). Plocha staveniště.

Abb. 5. Brno, Dominikanerplatz (Dominikánské náměstí), Panenská-Straße, Veselá-Straße (A13/2018). Lage der Baustelle.

Obr. 6. Brno, Dominikánské náměstí, Panenská ulice, Veselá ulice (A13/2018). Jedna z ploch archeologického výzkumu. Jsou patrné relikty někdejší zástavby před domem č. 3. Pohled od severovýchodu.

Abb. 6. Brno, Dominikanerplatz, Panenská-Straße, Veselá-Straße (A13/2018). Eine der Grabungsflächen. Sichtbar sind Relikte der ehemaligen Bebauung vor dem Haus Nr. 3. Blick von Nordosten.

Obr. 7. Brno, Dominikánské náměstí, Panenská ulice, Veselá ulice (A13/2018). Archeologická komise u reliků někdejší zástavby severní linie náměstí. Pohled od západu.

Abb. 7. Brno, Dominikanerplatz, Panenská-Straße, Veselá-Straße (A13/2018). Fachleute an den Resten der ehemaligen Bebauung der Nordseite des Platzes. Blick von Westen.

Obr. 8. Brno, Dominikánské náměstí, Panenská ulice, Veselá ulice (A13/2018). Archeologické práce v linii nové kanalizace na Veselé ulici. Pohled od severu.

Abb. 8. Brno, Dominikanerplatz, Panenská-Straße, Veselá-Straße (A13/2018). Verlauf der Grabung in der Trasse der neuen Kanalisation in der Veselá-Straße. Blick von Norden.

Obr. 9. Brno, Dominikánské náměstí, Panenská ulice, Veselá ulice (A13/2018). Část novověkého vodovodu z keramických trubek ve východní části náměstí. Pohled od severu.

Abb. 9. Brno, Dominikanerplatz, Panenská-Straße, Veselá-Straße (A13/2018). Teil der neuzeitlichen Wasserleitung aus keramischen Röhren im östlichen Teil des Platzes. Blick von Norden.

brněnského podzemí. V nároží do ulice Veselé stávala gotická kaple Panny Marie, založená českým králem Václavem II. v roce 1297. Relikty původní zástavby byly odhaleny archeologickým výzkumem (obr. 6, 7). Kromě zděných konstrukcí byly zachyceny také pozůstatky nejstarších dřevohliněných staveb. Směrem k jihu se náměstí rozšířilo do prostoru hřbitova, který náležel ke kostelu sv. Michala. Někdejší hranici se podařilo ověřit archeologickým výzkumem, jeho poznatků bude možné využít zřejmě také k upřesnění časového vymezení pohřbívání.

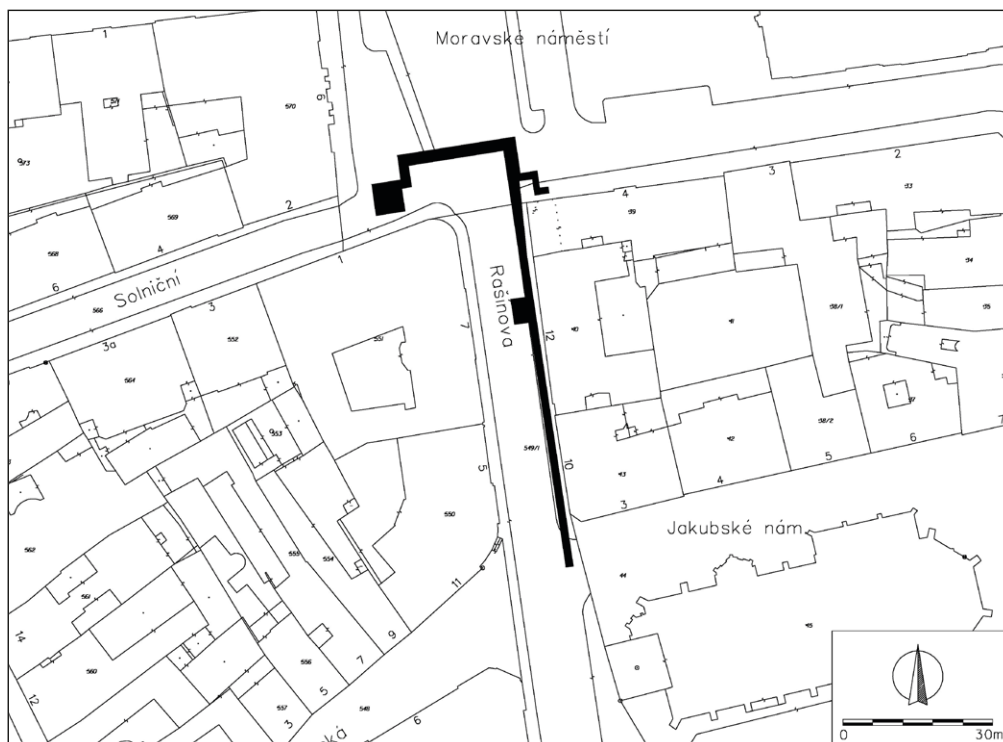
Terénní reliéf náměstí se měnil, i když stále v zásadě kopíroval svah. Zatímco v jeho dolní části byly starší dláždění a povrchové úpravy odstraněny, v prostoru před Novou radnicí byl zřejmě v souvislosti s výstavbou zemské soudnice a barokního Zemského domu terén navýšen a starší situace včetně starých dláždění zakonzervovány. V prostoru náměstí bylo registrováno několik zahloubených pecí na pálení vápna, pozůstatky historických dřevěných a keramických vodovodů (obr. 8) a kanalizačních stok. V případě relikvů dřevěných konstrukcí (sloupové a kůlové jamky, žlaby) bude nutno vyčkat na detailní vyhodnocení výzkumu, zřejmě však souvisely se zástavbou a provozem tržiště. Větší jámy zaznamenané ve východní části náměstí snad představovaly destrukce ražených sklípků, sloužících jako skladovací prostory. Důležité poznatky přinesl výzkum v prostoru Veselé ulice (obr. 9). Byly dokumentovány nejstarší úpravy jejího povrchu a vývoj zástavby její západní fronty.

Moravské náměstí, Rašínova ulice, parc. č. 549/1, 800 (akce A062/2018). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán stavbou „Rekonstrukce SCZT pára x HV – oblast ulice Rašínova“. Terénní část výzkumu se uskutečnila v červenci a srpnu 2018. Byla omezena na ohledání provedených výkopů, které již stavba provedla, a na dokumentaci vybraných profilů s přítomností archeologických situací. Velká část zemních prací vedla v trase původního výkopu teplovodu, v některých jejich segmentech však byl zasažen i okolní terén (obr. 10).

Ulice Rašínova (původně Liechtensteinova, Liechtensteingasse, mezi lety 1918 a 1923 Kostelní) byla vytyčena na přelomu 19. a 20. století jako spojnice náměstí Svobody, tehdy označovaného jako Velké náměstí (Grosser Platz), a Moravského náměstí (tehdy Lažanského náměstí, Lažanský Platz). Vznikla vybouráním původní zástavby. Její severní úsek, kterého se dotkly sledované stavební výkopy, prochází někdejší parcelou svatojakubské fary. Ta byla součástí sakrálního okrsku kolem kostela sv. Jakuba (viz např. Zůbek 2018b, 30–54). Dnešní farní budova postavená v letech 1900–1901 se nachází v jejím západním sousedství.

V trase výkopu na Rašínově ulici bylo ověřeno, že svrchní část geologického podloží tvoří půdní horizont nasadající na sprašovou návěj. V nadloží nebyly registrovány žádné vrstvy, které by se vytvořily v ob-

Obr. 10. Brno, Moravské náměstí (A62/2018). Vyznačení sledovaného výkopu.
Abb. 10. Brno, Moravské náměstí (Mährischer Platz) (A62/2018). Lage der verfolgten Grabung.

dobí středověku a novověku nebo v pravěku a dokumentovaly tehdejší povrch terénu. Na půdní horizont nasedaly zásypy novodobých výkopů inženýrských sítí a podkladové vrstvy stávajících povrchů komunikace. Dokumentováno bylo deset do podloží zahloubených objektů z období středověku a novověku. Jejich účel se nepodařilo přesně identifikovat. Ve dvou případech by mohlo jít o destrukce ražených sklípků či lochů. U dvou větších objektů lze uvažovat o suterénech dřevohliněných staveb. Ty by se nacházely poměrně hluboko v zázemí městiště (daleko od uliční čáry). Není to však jediná možnost interpretace, mohlo jít i o hlíníky apod. Nejnapadnější z nich byla jáma s vypálenými stěnami a dnem. Její hloubka činila cca 1,70 m, šířka zřejmě 1 m. Přesná funkce však opět zůstala neznámá. Snad ji lze považovat za zásobní jámu. Na profilu při vyústění ulice do Moravského náměstí byl dokumentován segment uloženiny, která představovala podkladovou vrstvu (základové zdivo) středověké hradební zdi.

Dataci objektů bylo možno ve většině případů opřít jen o jejich charakter, pouze několik uloženin poskytlo keramický materiál, většinou však šlo o malé soubory a jednotlivé kusy. Z nepočetné a nevýrazné kolekce získaného mobiliáře lze vyzvednout pouze zlomek pálené cihly s otiskem zvířecí tlapy, který ovšem nebyl přesně stratifikován (obr. 11).

Výkopy na Moravském náměstí většinou narazily pouze na zásypy příkopu městského opevnění, některé jejich části však zachytily segmenty jeho eskarpy. Charakter zdiva byl spíše novověký, zřejmě šlo o pozdější stavební úpravu vyzdění (Zúbek 2019).

Obr. 11. Brno, Moravské náměstí (A62/2018). Zlomek středověké cihly s otiskem zvířecí tlapy.

Abb. 11. Brno, Moravské náměstí (Mährischer Platz) (A62/2018). Fragment eines mittelalterlichen Ziegels mit dem Abdruck der Pfote.

Zelný trh 8, parc. č. 310 (akce A069/2018). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V rámci projektu „MZM – odvodnění opěrné zdi“ proběhl v úzkém prostoru při vnější straně severního křídla Dietrichsteinského paláce a při západní straně opěrné zdi v říjnu a listopadu 2018 záchranný archeologický výzkum (obr. 12). Výzkum je ve fázi zpracování a podrobněji o něm bude referováno později.

Plocha výzkumu se nachází na východním svahu Petrova. Je vymezena Dietrichsteinským palácem, Biskupským dvorem a dnešní uličkou Václava Havla, ve středověku nazývanou Pod horou sv. Petra.

Leží v bezprostřední blízkosti svatopetrského vrchu, tradičně spojovaného s nejstaršími počátky Brna. Důležitá skutečnost je, že prostor tohoto dvorku byl na počátku 17. století zakonzervován výstavbou Dietrichsteinského paláce a díky tomu se zde dobře dochoval archeologický terén. Původních pět středověkých parcel vykoupil v roce 1613 biskup František kardinál z Dietrichsteinu, který zde začal budovat svůj rodový palác. Stavba měla být dokončena roku 1618. V této době měla být vystavěna i zeď uzavírající vnitřní dvůr Dietrichsteinského paláce. Zde snad byla v roce 1630 vyzděna nika s fontánou, jak naznačuje povolení městské rady zřídit odbočku brněnského akvaduktu z pramene pod Petrovem do nově zbudovaného paláce. O více než 100 let později bylo přistavěno jižní křídlo paláce. Z dochovaných pramenů je zřejmé, že zamýšlená přestavba byla realizována pouze zčásti, neboť zde bylo projektováno i zcela nové spojovací křídlo v zadní části paláce proti petrskému kopci, tedy v místech výzkumu. K výstavbě tohoto křídla však nikdy nedošlo a prostor byl využíván jako ovocná zahrada, později jako parkoviště (Jeřábek, Kroupa a kol. 2005, 93–136).

Přestože se z hlediska archeologie i památkové péče jedná o jednu z mála ploch v historickém jádru města Brna, které nebyly v minulosti dotčeny zástavbou, nepodařilo se najít takové vhodné řešení projektu, aby se tento unikátně zachovalý archeologický terén nenarušil. Alespoň se však upustilo od původně zamýšlené technologie kotvení, takže se podařilo část archeologických situací uchránit před nenávratným zničením.

Pozůstatky pravěkých aktivit nebyly odkryty, byť je v blízkém okolí staršími výzkumy doloženo osídlení z období eneolitu a doby bronzové. Nebylo zjištěno ani osídlení 11. a 12. století.

Nejstarší zachycené aktivity předběžně datujeme do počátku 13. století a vzhledem k množství strusek v některých objektech bychom je mohli spojit s železářskou činností. Archeologicky dokumentované situace 13. až 16. století představují převážně odpadní

a komunikační vrstvy, které dorovnávají a zpevňují terén v zázemí parcel středověkých měšťanských domů. Byly zachyceny i zahloubené objekty sloužící jako odpadní jímky. Sloupové a kúlové jamky snad dokládají existenci drobných hospodářských staveb.

Důležité poznatky přinesl výzkum k otázce středověké zděné zástavby a parcelace daného prostoru. Při severním křídle Dietrichsteinského paláce byl zachycen zasypaný suterén středověkého zděného domu. Dále byla v jihovýchodní části zkoumané plochy v délce 8 m dokumentována parcelní zeď. Suterén patrně náležel jednomu z měšťanských domů orientovaných průčelím do ulice Petrské a lze ho datovat do předhusitského období. Byla odkryta i vodovodní přípojka do výše zmíněné fontány (Grünseisen, Sedláčková 2018). V roce 2019 by měla proběhnout další etapa výzkumu.

Obr. 12. Brno, Zelný trh 8 (A069/2018). Zkoumaná plocha.

Abb. 12. Brno, Zelný trh 8 (A069/2018). Grabungsfläche.

Zelný trh 10, parc. č. 386 (akce A020/2016). Středověk, novověk. Město. Záchraný výzkum.

Předpokládá se, že ve středověku byla parcela dnešního domu na Zelném trhu č. p. 10 rozdělena na dva pozemky. Oldřich Vičar (1965, 254, 278) sem ve své rekonstrukci brněnské topografie k roku 1348 umístil dvě městiště (č. 39 a 40 v jeho číslování), delší osou orientovaná k náměstí. Majitelem severního byl rychtář, jižního olomoucký biskup. Západní fronta ustupující části Horního trhu mezi ulicemi Peroutkovou a Petřskou byla v nárožích doplněna dalšími dvěma domy. Z archivních pramenů se dále dovídáme, že jižní dům vyhořel a olomoucký biskup Jan IX. ze Středy ho postoupil městu. Později se nemovitost dostala do majetku pánů z Lipé. Na začátku 17. století ho vlastnil olomoucký biskup kardinál František z Dietrichsteina. Jeho dědic Maxmilán z Dietrichsteina ho postoupil cisterciáckému klášteřu ve Žďáru nad Sázavou. Kdy došlo ke spojení pozemků do jednoho majetkového celku, nevíme, od poloviny 17. století však již máme ikonograficky bezpečně potvrzenou přítomnost pouhých tří domů, které tvořily tuto část linie náměstí. V polovině 18. století inicioval žďárský opat Bernard Hennet výrazné stavební úpravy. Výsledkem byl na brněnské poměry poměrně honosný palác. V roce 1784 byl žďárský klášter zrušen a v následujícím roce získal dům v dražbě vídeňský měšťan a výrobce prstenů Philipp Radl. V dalších letech se vlastnictví nemovitosti často měnilo. V roce 1803 dům získal např. premonstrátský klášter v Nové Říši, v roce 1814 brněnský magistrátní rada Josef Etgens. Od 40. let 19. století patřil dům do vlastnictví známé rodiny Czikanovy, a v roce 1903 ho koupil výrobce hudebních nástrojů Josef Lidl. Na konci 50. let 20. století byl dům znárodněn.

Archeologický výzkum probíhal v součinnosti se stavebními pracemi a probíhal ve dvou základních etapách. V roce 2016 se týkal nádvoří a příslušných interiérů domu (jihozápadní část – místnosti 108 a 112), v roce 2017 se přesunul do průjezdu domu (obr. 13). Exkavaci předcházela mechanizovaná skrývka komunikačních povrchů a novodobých navážek (Zůbek et al. 2018).

Nádvoří: Svrchní část geologického podloží byla tvořena sprašovou návějí (s. j. 111), jejíž povrch se nacházel v úrovni 228,70 m n. m. Půdní typ byl odstraněn již v minulosti. Na podloží bylo uloženo souvrství, které se ovšem díky velké hustotě novodobých výkopů nedařilo přesně separovat od jejich zásypů a interpretovat. Při zběžném ohledání bylo možno konstatovat, že jde z velké části o výsledek aktivit 19. až 20. století. Některé indicie, především nálezy, však ukazují na vznik vrstev již ve starším období. Například v souboru z vrstvy s. j. 103 převažují zlomky keramických nádob ze 14. století, z vrstvy s. j. 114 novověký materiál. Starší původ svým charakterem vykazuje především vrstva s. j. 102, dokumentova-

ná na profilech zjišťovací sondy S1. Ležela přímo na sprašovém podloží a mohlo by jít o komunikační či odpadní vrstvičku. Překryla ji vrstva s. j. 101, kterou lze považovat za planýrku dřevohliněné stavby nebo malého výkopu ve sprašovém podloží. Uloženiny, které by bylo možno spojit se staršími úpravami povrchu dvora, nebyly zaznamenány. Do geologického podloží byla zahlobena řada jam. Nejstarší náležely do vrcholného středověku. V západní části byl dokumentován výkop s. j. 502 (výplň s. j. 112, 116, 133), který lze interpretovat jako loch či ražený sklípek. V jeho výplních se nacházely keramické zlomky z 2. poloviny 14. – 1. poloviny 15. století. Velmi zajímavé jsou pak nálezy zvířecích kostí se stopami po opracování, zejména polotovary pro výrobu hracích kostek v různých fázích výrobního procesu. Nabízí se hypotéza, že někdy v tomto období zde žil řemeslník, jehož zdrojem obživy byla kostařská výroba. V blízkosti objektu s. j. 502 byly přítomny další dva výkopy s. j. 500 a 501. Z jejich výplní (s. j. 105 a 113) nebyl sice získán datační materiál, s velkou pravděpodobností však rovněž patří do středověku. Ve střední části dvora byla zachycena sloupová jáma s. j. 504 (výplň s. j. 125), kterou lze datovat do 2. poloviny 13. – 14. století. Sousední výkop s. j. 503 by snad mohl reprezentovat zahlobenou část stavby, s jejíž konstrukcí sloupová jáma souvisí. Při východní hranici dvora byly dokumentovány výkopy s. j. 506 a 507. Výplň prvního (s. j. 131) poskytla keramiku datovatelnou obecně do středověku, nálezy ze zásypu druhého (s. j. 132) lze

klást do 2 poloviny 13. – 14. století. Z obou výkopů se dochovaly jen nepatrné zbytky, proto je nelze interpretovat. Podél jižní hranice dvora byla dokumentována středověká základová zeď s. j. 902, předstupující před severní stěnu jižního traktu, vůči které je její podélná osa mírně pootočená. Největší počet dokumentovaných výkopů souvisel s budováním inženýrských sítí. Ve starším období šlo především o cihelné kanalizační štoly (s. j. 906, 908, 910, 912, 915), které lze zařadit do 19. století. Zajímavou skutečností byla absence odpadních jímek ve zkoumané dvorní části parcely. Archeologický terén zde byl sice silně narušen mladšími aktivitami, ale ve srovnání s velkou hustotou výskytu těchto objektů na dalších zkoumaných parcelách by se i zde musely najít alespoň jejich fragmenty. Zřejmě byly po celou dobu umístěny při hranicích pozemku. Pro mladší období lze uvažovat i o mělkých čištěných jímkách, které byly beze zbytku zničeny při následných přestavbách domu. Jedinou situací, kterou lze považovat za relikv odpadní jímky, byl výkop s. j. 505 v jižní části západního křídla (místo 112 – sonda S11).

Interiér: V místnosti 108 byla odstraněna pouze prkenná podlaha a pod ní vrstva stavební suti. Následně byla dokumentována odhalená cihlová klenba sklepa. Dále byla sondou S11 zkoumána jižní část místnosti 112. Po odstranění prkenné podlahy a podlahového lůžka se objevila vrstva zlomků cihel s. j. 911. Šlo o podkladovou konstrukci starší dřevěné podlahy.

Obr. 13. Brno, Zelný trh 10 (A020/2016). Vyznačení zkoumaných ploch.

Abb. 13. Brno, Zelný trh 10 (A020/2016). Lage der Grabungsflächen.

V této vrstvě se v pravidelných rozestupech nacházely žlábkky, do nichž byly zřejmě usazeny trámký nesoucí desky vlastní podlahy. Keramika nalezená ve výplni mezi cihlami byla novověká až recentní. Pod cihlovým lůžkem se nacházela 30–40 cm mocná sprašovitá vrstva s. j. 118, která nasadala na povrch geologického podloží. Zřejmě ji lze interpretovat jako planýrku zvyšující úroveň terénu. Datační materiál z ní nebyl získán. Byla narušena výkopem pro cihlovou štolu s. j. 913, jejíž dvě větve se v těchto místech kříží. Segment výkopu s. j. 505 lze snad označit za odpadní jámu. Datační materiál nebyl získán. Určitá pozorování byla v tomto prostoru učiněna u sprašového podloží. Odvápňení spraše svědčí pro její intaktnost a ostré přechody mezi jednotlivými vrstvami o sedimentárním původu (konkrétně jde o svahoviny – koluvia). Povrch se nacházel v úrovni 228,65 m n. m. Do hloubky 1,5 m bylo pozorováno polygonální rozpraskání spraše, které se může projevat až do 2 m hloubky od jejího původního povrchu. Lze tedy uvažovat, že byl původní povrch spraše snížen až o 0,5 metru. Na něm se mohly kromě půd akumulovat i další splachy a kulturní vrstvy. Holocenní půdní typ byl odstraněn zřejmě již ve středověku, přinejmenším v čele parcely. To dokládají vrstvy z 13. století (s. j. 209 a 212), dokumentované ve východní části průjezdu, které leží přímo na povrchu spraše. Nelze zcela vyloučit, že půdní horizont podlehl ještě před jejich vznikem postupné svahové erozi, způsobené stékáním dešťové vody. Pravděpodobnější však je, že byl zároveň se založením města a osazením parcely upraven terén pro potřeby nové zástavby kolem náměstí. Z archeologických situací vytvořených před tímto zásahem do terénu se tedy mohly dochovat pouze ty, které zasahovaly hlouběji do podloží.

Průjezd: Svrchní část geologického podloží tvořila opět sprašová návěť (s. j. 200), jejíž povrch se nacházel v úrovni 228,00 m n. m. Vrstva půdního typu byla odstraněna již v minulosti. Do geologického podloží byla zahlobena řada jam, z nichž takřka žádná nepocházela z pravěku nebo raného středověku. Ve smyslu tohoto časového zařazení lze uvažovat pouze o uložení s. j. 202, která vyplňovala blíže neurčený výkop a byla tvořena pouze přemístěným půdním typem. Nejstarší výkopy jinak náležely do vrcholného středověku a koncentrovaly se ve východní části průjezdu. Datování vychází z analýzy mobiliáře získaného z výplní. Některé jámy byly interpretovány jako sloupové, u jiných nebyla určena funkce. V případě s. j. 552 = 553 je možné uvažovat o lochu či raženém sklípku. Většina jam byla datována do 1. poloviny 13. století (s. j. 554 = 555, 556, 557, 558), další do období 2. poloviny 13. – 14. století (s. j. 550, 552 = 553), výkop s. j. 559 obecně do středověku a s. j. 551 do novověku. Terén ve střední části průjezdu byl v celé linii narušen výkopem pro kanalizační štolu. Co se zděných konstrukcí týče, v jihozápadním rohu průjezdu byl dokumentován relikt dláždění z cihel s. j. 918. Při jižní stěně byla odkryta základová zdiva tří pilířů (s. j. 919,

922 a 923). Měla středověký charakter a lze je dát do souvislosti s domem, který stával při stavební čáře náměstí. Prostor nebyl podsklepen, což umožňuje vyslovit hypotézu, že parcela byla původně rozdělena na dvě městiště, která sousedila průjezdovými partiemi. Předpokládané suterény domů by pak byly situovány při jižní a severní hranici dnešní parcely, kde je dnes ovšem terén zničen podsklepením.

K. Ú. STARÉ BRNO

Bělidla, Křížová, Rybářská, Veletržní ulice, parc. č. 818, 819, 820/1 až 2, 822/1 až 4, 823, 916/1 až 3, 918/1 až 4, 923, 926 (akce A015/2018). Středověk, novověk. Město. Záchranný zjišťovací výzkum.

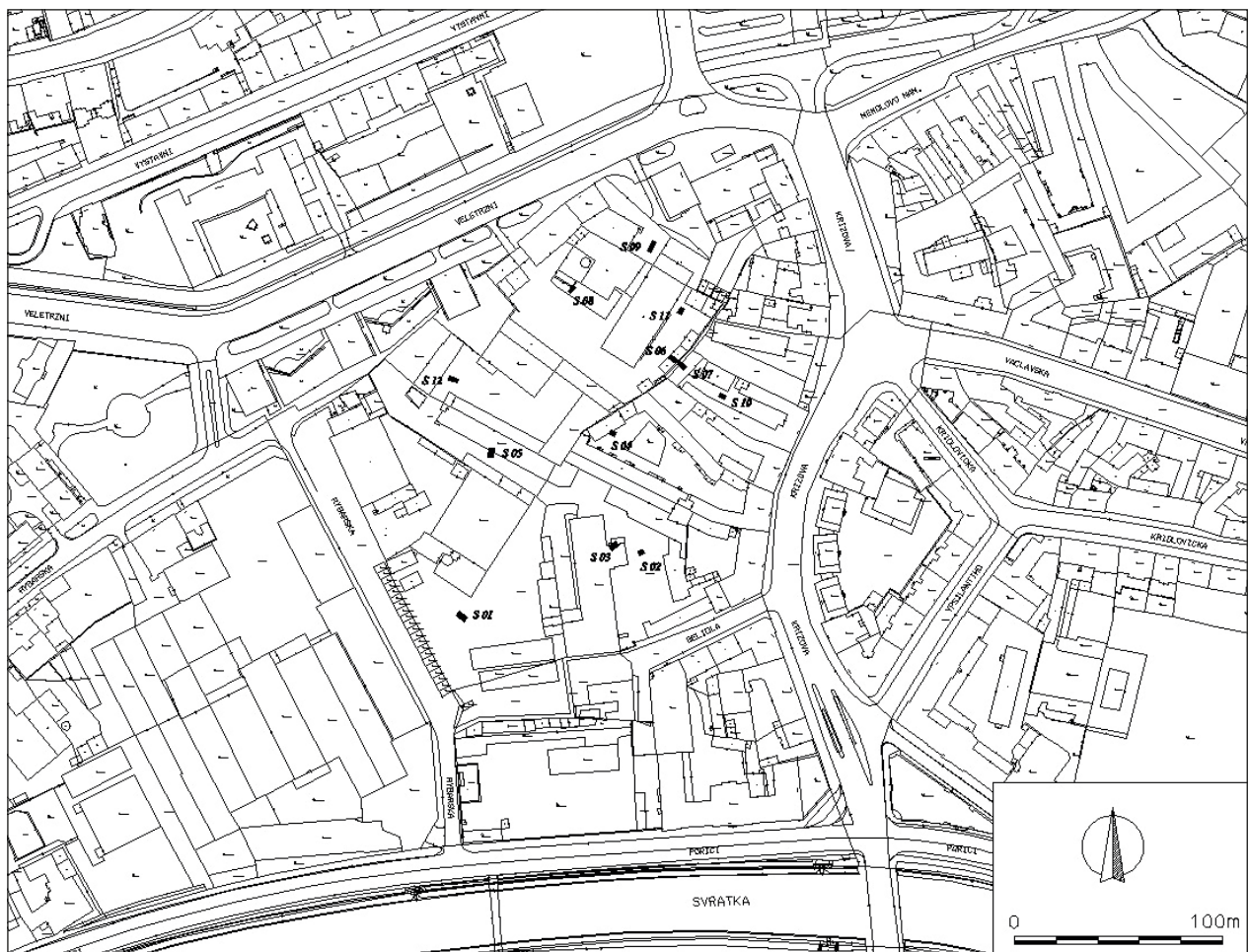
Záchranný zjišťovací archeologický výzkum proběhl v souvislosti s chystanou stavbou s názvem „Mendel Plaza“. Terénní část se uskutečnila od 13. 3. do 3. 4. 2018. Výzkum měl ověřit stav a charakter archeologického terénu a přispět tak k upřesnění podmínek budoucího záchranného archeologického výzkumu většího rozsahu. Připravovaná stavba zasáhne rozsáhlé území přibližně vymezené výše zmíněnými ulicemi. To patřilo k prostoru, který tvořil v raném středověku jádro brněnské sídelní aglomerace. Východní část budoucího staveniště se nachází přímo v místech, kde se podle většiny archeologů a historiků nacházela hlavní část raně středověkého hradu *Brnen*, centra brněnské provincie, který se zmiňuje v písemných pramenech od 11. století. Hrad vznikl v místech staršího osídlení 9. a 10. století, jehož rozsah a intenzitu však nelze za současného stavu poznání stanovit. Osídlení pokračovalo kontinuálně i v průběhu 13. století. Tehdy je Staré Brno označováno termínem *burgus*, na počátku 14. století předměstí, *suburbium* (k problematice např. Doležel 2000, 172–175; Kolařík et al. 2014; Merta, Sedláčková 2013; Procházka et al. 2013, 558–568; Procházka et al. 2011, 515–522; Zapletalová 2017).

Pokládání zjišťovacích sond komplikovaly v daném prostoru vzrostlá vegetace a přítomnost soudržných povrchů někdejších komunikací (asfalt, beton). Sondy byly pokud možno rozloženy tak, aby přinesly základní informace o charakteru archeologického terénu celé plochy určené k zástavbě. Sondy S1 až S8 byly vyhloubeny strojní mechanizací a následně byly dokumentovány jejich odkryté profily. V sondách S9 až S12 byly zjištěné archeologické situace odborně manuálně exkavovány až na úroveň geologického podloží (obr. 14).

Archeologický výzkum ověřil, že svrchní úroveň podloží na tomto území tvoří fluviaální sedimenty řeky Svratky. Náplavové souvrství by se mělo skládat ze dvou částí, které se liší jednak litologickým rázem svých sedimentů, jednak způsobem, jakým se

sedimenty ukládaly. Spodní partie je tvořena šterky a písky, které se uložily přímo v řečišti, jež vlivem jejich ukládání měnilo svoji polohu nebo se větvalo v pobočná ramena. Vznik těchto sedimentů lze klást do období pleistocénu. Svrchní partie bývá složena z jemnozrnných usazenin rázu jemných písků, hlín, jílovitých hlín a jílu, které řeka ukládala nad šterky a písky, když za občasných povodní její vody vystupovaly z břehů a široce se rozlévaly v okolí řečiště. K časovému vymezení vzniku tohoto souvrství mohou výrazným způsobem přispět výsledky archeologických výzkumů (ke geologickým podmínkám brněnského prostoru např. Krejčí 1993, k fluviačním sedimentům řek viz stranu 175 tamtéž, dále Müller, Novák a kol. 2000, nově Přichystal 2011; k problematice historických povodní Brázdil et al. 2010). K hrubozrnným sedimentům spodního souvrství lze přiřadit písčité uloženiny dokumentované v sondách S1, S4 a S5. Jejich povrch byl v sondě S1, nejbližší stávajícího koryta řeky, dokumentován v úrovni 197,50 m n. m., v prostoru sond S4 a S5 ve střední části zájmového území pak v rozmezí 199,40 až 199,70 m n. m. Ostatní sondy svou hloubkou těchto úrovní nedosáhly.

Svrchní část souvrství tvořená jemnozrnnými usazeninami byla v segmentech dokumentována ve většině sond. Charakter uloženin nebyl jednotný, velmi pravděpodobně se v něm odráží určitá rozmanitost ve vývoji jednotlivých partií daného území. Lze se domnívat, že se některé plochy ocitaly po delší dobu mimo záplavovou zónu nebo byly zaplavovány méně často. Díky tomu se sediment utvářel do jiné podoby než na permanentně zaplavovaných plochách, popřípadě zde vznikaly vrstvy související s lidskou činností. Neustále byly zaplavovány zřejmě jižní, střední a západní část zkoumaného území, kde byly dokumentovány segmenty souvrství jemnozrnných usazenin šedé barvy. Směrem k povrchu se v nich zvyšoval podíl antropogenních příměsí. Z velké části mohou být výsledkem náplavové činnosti řeky, ale zřejmě se na jejich přítomnosti podílely i lidské aktivity, např. zemědělské obhospodařování. Získané keramické zlomky lze datovat do období středověku a novověku. Výraznější relikty po lidské činnosti nebyly zaznamenány. Povrch tohoto souvrství dosahoval v sondách S4, S5 a S12 úrovně 201,20 až 201,50 m n. m. Do úrovně stávajícího povrchu (202,00

Obr. 14. Brno, Bělidla, Křížová, Rybářská, Veletržní (A15/2018). Poloha zjišťovacích sond.

Abb. 14. Brno, Straßen Bělidla, Křížová, Rybářská und Veletržní (A15/2018). Lage der Suchschnitte.

až 203,00 m n. m.) zde byl terén navršen především navážkami z 20. století a planýrkou z asanovaných budov na počátku 21. století.

Odlisný sediment byl pozorován v severní a východní části území. Tvořil ho středně ulehlý, světle (okrově) šedý písek (sonda S9 a S11; úroveň 200,50 m n. m. až 200,80 m n. m.). Šlo o podloží, na němž se začalo utvářet osídlení. V sondě S9 byla dokumentována sídlištní jáma blíže neurčené funkce, v sondě S11 segment cesty, na niž ukazovaly vyježděné koleje po kolech vozů. Získaný keramický materiál z výplní těchto objektů umožňuje dataci do 11. – 12. století. Následující souvrství s velkým podílem antropogenní složky se utvářelo postupně až do novověku. V jeho spodních partiích jsou poměrně výrazně zastoupeny nálezy 13. – 14. století, které lze spojovat se středověkým osídlením daného prostoru a které kontinuálně pokračovalo až do 20. století. Se zástavbou někdejší ulice Rybářské (dnes Veletržní) lze spojovat i souvrství v sondě S8.

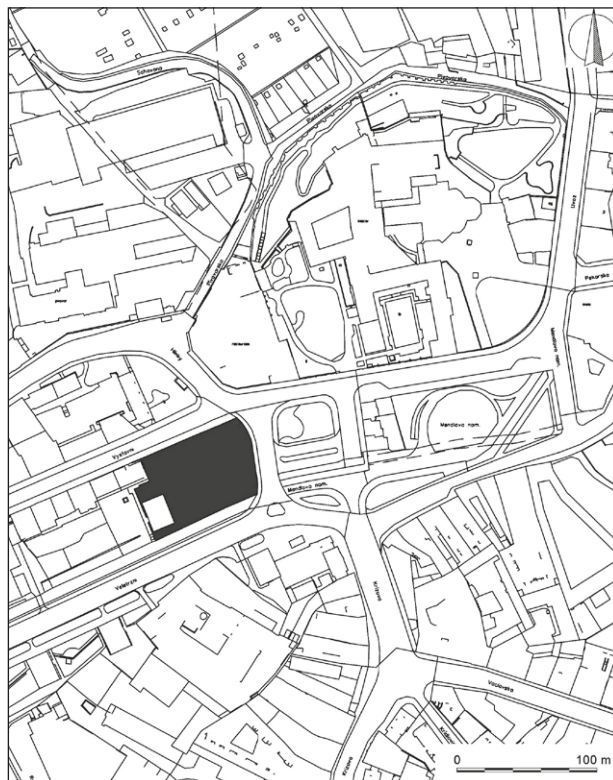
Poměrně zajímavá situace byla zjištěna v sondě S10. V úrovni 200,10 m n. m. byl zachycen povrch souvrství, které je možno spojovat s akumulací činností v korytě vodoteče. Snad by mohlo jít o lokální levostranný přítok Svatky. Jeho průběh lze odvodit na základě historických plánů, do jisté míry ho reflektuje i stávající zástavba (Černá et al. 2018).

Mendlovo náměstí, parc. č. 806/1, 806/2, 806/3, 810 (akce A024/2018). Novověk. Město. Záchraný výzkum.

V dubnu až červnu 2018 probíhal záchraný archeologický výzkum při realizaci stavby „Úprava veřejného prostoru mezi ulicemi Výstavní – Veletržní při Mendlově náměstí v Brně“ (obr. 15).

Archeologický výzkum probíhal formou dohledu. Většina výkopů dosahovala max. hloubky 0,5–1 m a neodhalila žádné výrazné archeologické situace. Pouze ve výkopu kanalizace byly dokumentovány konstrukce historické zástavby, které byly založeny do navážkových vrstev o mocnosti 2,2 m a nasedaly na zelenošedou tuhou plastickou až písčitou hlínu, kterou lze považovat za náplavový sediment řeky Svatky.

Výzkum zachytil i zbytky plaveckého bazénu (?), který patřil k lázním vybudovaným před 2. světovou válkou. Areál lázní i novověká zástavba musely v 60. letech minulého století ustoupit modernizaci náměstí podle návrhu architekta Františka Kočího (Sedláčková 2018a).

Obr. 15. Brno, Mendlovo náměstí (akce A024/2018). Lokalizace výzkumu.

Abb. 15. Brno, Mendlovo náměstí (Mendel-Platz) (A024/2018). Lage der Grabung.

Mendlovo náměstí, parc. č. 5/1, 5/2, 6, 14, 16/1, 165, 174/1, 176/1, 955/1 (akce A036/2018). Novověk. Město. Záchraný výzkum.

Záchraný archeologický výzkum byl vyvolán realizací akce „Rekonstrukce SCZT pára x HV – oblast Mendlova náměstí“. Trasa parovodu byla vedena v severovýchodní části Mendlova náměstí, východně dnešního augustiniánského kláštera a severním směrem pak podél ulice Úvoz až k ulici Trýbova (obr. 16).

Archeologický výzkum probíhal formou dohledu nad obnaženými stěnami výkopu pro potrubí parovodu, který většinou vedl ve své původní trase. Dno a stěny výkopu byly vybetonovány, pouze na některých místech byl tento beton odstraněn.

V parku při Mendlově náměstí, stejně jako v prostoru za bazilikou Nanebevzetí Panny Marie byly dokumentovány až 2 m mocné vrstvy novověkých navážek. Do těchto navážek byly ojediněle založeny drobné konstrukce blíže neurčené historické zástavby. Pouze v profilu P9 při Mendlově náměstí byla v hloubce 2,1 m pravděpodobně zachycena úroveň odpovídající pozdnímu středověku.

Obr. 16. Brno, Mendlovo náměstí (akce A036/2018). Průběh trasy parovodu.

Abb. 16. Brno, Mendlovo náměstí (Mendel-Platz) (A036/2018). Verlauf der Dampfleitungstrasse.

Trasa parovodu při ulici Úvoz byla vedena pouze v úrovni navážek, případně ve sprašovém podloží. Žádné aktivity, které by bylo možno spojit např. s cihelnou, jež zde existovala v 19. a 20. století, nebyly dokumentovány. Stěny výkopu v jižní části ulice Trýbovy byly opět vyzděny betonem (Sedláčková 2018b).

K. Ú. ŠTÝŘICE

Vojtova ulice, parc. č. 507/1 (akce A017/2017). Raný středověk, novověk. Sídliště, hřbitov. Záchranný výzkum.

Na předstihový záchranný archeologický výzkum, který byl vyvolán záměrem Statutárního města Brna vystavět v lokalitě Vojtova (k. ú. Štýřice) dva nové bytové domy (SO 01 a 02) a probíhal v dubnu 2017 až lednu 2018 (Grünseisen et al. 2018a, 212–213), navázal v roce 2018 záchranný archeologický výzkum tří menších ploch. Celý výzkum je ve fázi zpracování a podrobně o něm bude referováno později. Uvádíme tedy pouze předběžné výsledky výzkumu z roku 2018 (obr. 17).

Obr. 17. Brno, Vojtova ulice. Šedě vyznačeny plochy dotčené výzkumem v roce 2018.

Abb. 17. Brno, Vojtova-Straße. Grau – Grabungsflächen aus der Saison 2018.

V prostoru pro umístění jeřábu a nově budovaného sjezdu do objektu SO 02 bylo zachyceno pokračování tzv. starobrněnského hřbitova (1785–1883). Bylo odkryto 70 pohřbů. Zajímavý byl i první nález pohřbu v kovové, pravděpodobně zinkové rakvi. Zkoumáno bylo i zde pokračující raně středověkého sídliště (2. polovina 11. – 1. polovina 12. století), reprezentované v pořadí již třetím suterénem se vstupní šíjí a rozměrnou pecí (Grünseisen et al. 2018b).

Při rozšíření plochy objektu SO 01 byl v její severovýchodní části prozkoumán pokračující příkop římského pochodového tábora v délce cca 10 m. Doloženo bylo i raně středověké a pravěké osídlení.

K. Ú. TRNITÁ

Křenová ulice 22, parc. č. 1111 a 1112 (akce A067/2018). Středověk, novověk. Předměstí, barvírna, vodní tok. Záchranný výzkum.

V říjnu 2018 započal v souvislosti s plánovanou výstavbou bytového domu „Rezidence Krona“ záchranný archeologický výzkum v proluce na Křenové ulici č. 22 (obr. 18). Archeologický výzkum byl prováděn předstihově plošnou exkavací. První část terénních prací trvala do konce ledna 2019. V jejím průběhu byly dokumentovány pozůstatky novověké zástavby, jejichž součástí byla také barvírna textilu a dále středověké a novověké konstrukce lemující tehdejší břeh Svitavského náhonu (dnes se tato část toku nazývá Stará Ponávka).

Brněnské předměstí kolem dnešní Křenové ulice se začalo rozvíjet od přelomu 13. a 14. století. Křenová ulice, která tvořila součást I. předměstské čtvrti, byla oboustranně zastavěna již v polovině 14. století, a to až po další rameno Svitavského náhonu, jehož zbytek je zachycen na Anaisově – Zehentnerově mapě Brna z roku 1784. Vývoj zkoumané parcely v průběhu středověku není znám z písemných ani jiných pramenů (Kuča, 2000, 424–426). Lépe jsme o něm informováni až od 19. století. Budova, jež zde stála, sloužila dvojímu účelu. V západní části se pravděpodobně nacházely nájemní byty, východní část, jež ležela v bezprostřední blízkosti vodního toku, sloužila od roku 1830 jako barvírna textilu. Její provoz byl ukončen v roce 1880. Po polovině 17. století se na Křenové směli ubytovávat Židé účastníci se brněnských trhů. Po roce 1848, kdy byli Židé zrovnoprávněni s ostatním obyvatelstvem, se sem přistěhovalo množství venkovských Židů a ve 2. polovině 19. století založili i samostatnou židovskou obec. To mělo vliv i na využití zkoumané parcely, na níž byla roku 1883 postavena a do roku 1927 fungovala židovská modlitebna a škola, tzv. „Polský templ“ (Kuča, 2000, 424–426; Klenovský, 2002, 49–51). Ve 20. století budova sloužila převážně komerčním účelům (např. výrobci kol Frank & Neufeld). Její podstatná část byla vybombardována v listopadu 1944 (Schildberger, 1994, 309–318). Část budovy, kde se dříve nacházela barvírna a později modlitebna, přetrvala až do roku 2006, kdy byla zbořena.

Archeologické sondy byly rozloženy po celé zkoumané ploše, archeologicky významná však byla jen východní část plochy, ležící blíže k dnešní Staré Ponávce. Tři sondy v západní části poskytly nálezy převážně ze 17. století. Stratigraficky se podařilo rozlišit jen málo uloženin. Následovala konzultace s geologem Janem Petříkem, po níž bylo možno situaci předběžně interpretovat. Šlo buďto o slepé říční rameno, nebo o vodní plochu se stojatou, či tok s pomalu tekoucí vodou. Pro střední část zkoumané plochy byly opět charakteristické nálezy převážně ze 17. století, jež byly překryty cca 1,5 m mocnou homogenní uloženinou, související se záplavovou činností řeky. Nejstarší dokumentované uloženy mají podobu šterkovo-písčitých říčních náplav, z nich získaný archeologický materiál lze datovat do přelomu 12. a 13. století. Byly zde dokumentovány i pozůstatky dřevěných konstrukcí, tvořených řadami kůlů. Vysoká hladina spodní vody neumožňovala pokračovat v exkavaci do nižších úrovní, podrobnější interpretace proto zatím není možná.

Východní část parcely se tedy v tuto chvíli jeví jako archeologicky nejvýznamnější. Říční náplavy se zde nacházejí ve větším rozsahu, je zde tedy pravděpodobně dokumentováno původní koryto Svitavského náhonu a jeho západní břeh. Tomu odpovídá velké množství dřevěných konstrukcí, které pravděpodobně sloužily ke zpevnění břehu či regulaci samotného toku, částečně může jít i o řemeslná zařízení (obr. 19).

Obr. 18. Brno, Křenová ulice (akce A067/2018). Lokalizace výzkumu.
 Abb. 18. Brno, Křenová-Straße (A067/2018). Lage der Grabung.

Podle dosud provedených dendrochronologických analýz lze využívání břehu a říčního koryta datovat do 15.–17. století. Na základě stratigrafie a nálezů ze střední části plochy lze totéž předpokládat pro starší období. Stratigraficky nejmladší, ale dendrochronologii zatím nedatované konstrukce představují čtyři dřevěné kádě, které nejspíše sloužily ke zpracování kůží, a studna s kamenným věncem. Prozatím nelze vyloučit souběžný provoz těchto zařízení někdy v průběhu 17. a 18. století.

Obr. 19. Brno, Křenová ulice (akce A067/2018), dřevěné konstrukce u koryta Staré Ponávky.

Abb. 19. Brno, Křenová-Straße (A067/2018), Holzkonstruktionen am Flussbett der Alten Ponávka.

Obr. 20. Brno, Křenová ulice (akce A067/2018), výtopné zařízení barvírny. 1830–1880.

Abb. 20. Brno, Křenová-Straße (A067/2018), Heizanlage der Färberei. 1830–1880.

V lednu 2019 byla pak pozornost zaměřena na výše zmíněnou barvírnu textilu (obr. 20). Byla odkryta dvě výtopná zařízení. První je jednoduché s jedním topeništěm, druhé je složitější se sedmi topeništi. Obě zařízení se nacházela pod úrovní tehdejšího terénu a byla přístupná pouze po schodištích. Pece sloužily k vytápění kotlů s barvami, ve kterých probíhal vlastní proces barvení. Byly dokumentovány postupně stavební úpravy; obě zařízení byla zmenšena pravdě-

podobně kvůli změně paliva z dřeva na uhlí. Při rozšiřování stavební jámy pak byly odkryty dvě úrovně obslužných podlah, na nichž probíhaly barvířské práce.

Terénní část výzkumu bude v průběhu roku 2019 pokračovat, po zabezpečení stavební jámy a odčerpání spodní vody budou detailněji prozkoumány středověké úrovně.

Plotní, Dornych, Široká, Kovářská, Kalová, Spěšná a část ulic Zvonařka a Svatopetrská (akce A018/2018). Novověk. Město, vesnice. Záchraný výzkum.

V březnu roku 2018 započal záchraný archeologický výzkum při stavební akci Tramvaj Plotní – soubor staveb – etapa 2–4. Jedná se o kompletní rekonstrukci inženýrských sítí a povrchů ulic Dornych, Plotní, Široká, Kovářská, Kalová, Spěšná a částečně i ulic Zvonařka a Svatopetrská. Celá akce se tudíž dotýká značného území jižně od historického centra města Brna. Vlastní výzkum probíhá formou dohledu nad zemními pracemi.

Nejdůležitějším zjištěním byla hloubka půdního horizontu, který byl překryt mohutnými novověkými vrstvami náplav. Mocnost náplav se zvětšuje směrem od města. Před areálem bývalé textilní továrny Vlněna byl půdní horizont zachycen v hloubce cca 2,4 m pod současným terénem, zatímco v jižní části ulice Dornych byl dokumentován v hloubce přibližně 3,2 m pod současným terénem. Z toho vyplývá, že archeologické situace se dařilo sledovat převážně v hlubokých výkopech pro hlavní trasy kanalizací. Prozatím nebyly zachyceny žádné pravěké ani středověké archeologické situace. Pouze v severní části ulice Svatopetrské na křižovatce s ulicí Za Mostem bylo registrováno několik kruhových mělkých objektů z 16.–17. století, které mohou souviset s osídlením či řemeslnou činností v okolí Svrateckého náhonu. I přesto byly ale výkopy kanalizací a jiných inženýrských sítí pravidelně kontrolovány a dokumentovány (obr. 21).

Tento výzkum byl přínosný i po geologické a hydrologické stránce. V severní části ulice Dornych se podařilo zdokumentovat koryto ramene řeky Svratky, respektive jeho jižní okraj. Jeho severní okraj byl zachycen v areálu bývalé Vlněny. Tímto korytem vedl také Svratecký náhon.

Na ulici Dornych byly při plošných skrývkách pláň a ploch pro rozšíření nové vozovky průběžně narušovány sklepy a zdiva domů z 19. století, zbouraných po 2. světové válce, především před domy Dornych č. p. 46–56, 60–72 a Dornych č. p. 124. Po skrývce pláň byla základová zdiva začištěna a zdokumentována (obr. 22). Byla také věnována pozornost bývalým továrním provozům, které mohla stavba potenciálně

Obr. 21. Brno, Plotní ulice a okolí (A018/2018). Základové zdivo domu na ulici Dornych č. p. 46–56 po skrývce pláňe pro novou komunikaci.

Abb. 21. Brno, Plotní-Straße und Umgebung (A018/2018). Grundmauerwerk des Hauses Dornych Nr. 46–56 nach dem Abtrag des Bodens für eine neue Kommunikation.

Obr. 22. Brno, Plotní ulice a okolí (A018/2018). Pohled do výkopu kanalizace v jižní části ulice Dornych. Zachycen půdní horizont v hloubce cca 3,2 m.

Abb. 22. Brno, Plotní-Straße und Umgebung (A018/2018). Blick in die Künette für die Kanalisation im südlichen Teil der Dornych-Straße. Bodenschicht in der Tiefe ca 3,2 m.

zasáhnout. Na ulici Dornych v místech č. p. 39 stávala v 19. století výrobní vlněného zboží a barvírna (patrně však blíže k náhonu), následně zde byly závody Škodovky. Z těchto závodů se podařilo ve výkopu pro parovod v místě, kde nová ulice Zvonařka protíná areál továrny, zachytit kotelnu v přístavbě. Celá stavební akce bude pokračovat i v průběhu roku 2019 a budeme o ní dále informovat.

Trnitá ulice 20–26, parc. č. 929-932, 936/1, 936/3, 800 (akce A059/2018). Středověk, novověk. Město, vesnice. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán stavbou „Palác Trnitá“, která do své realizace zahrne rozsáhlý prostor při západní linii Trnité ulice. Její osídlení je zmiňováno archivními prameny již ve 13. století. Vyvinulo se do vesnice ulicového typu, která se stala součástí sídelní struktury v nejbližším sousedství města. Ve druhé polovině roku 2018 byly v předstihu před stavebními pracemi zkoumány dvě dílčí plochy označené jako sondy S1 a S2 (obr. 23, 24). Byly vyznačeny v místech někdejších usedlostí, které jsou zaneseny na plánech z 1. poloviny 19. století. Výzkum se soustředil především na postžení jejich charakteru a stavebního vývoje. Výzkum bude pokračovat v roce 2019, proto bude o jeho výsledcích referováno později. Předběžně můžeme uvažovat o tom, že tato část Trnité byla osazena nejdříve až ve 14. století. Výzkum přináší zajímavé poznatky ke konstrukčnímu řešení staveb (dřevohliněných i zděných – obr. 26), jejich účelu a vybavenosti (např. otopnými zařízeními) a vedle toho také doklady událostí ze života usedlostí (nálezy kosterních ostatků zvířat – obr. 25).

*Róbert Antal, Jiří Grünseisen, Václav Kolařík,
Lenka Sedláčková, Michala Příbylová, Hynek Zbranek,
Antonín Zůbek*

Literatura

Brázdil, R., Valášek, H., Soukalová, E. a kol. 2010: *Povodně v Brně. Historie povodní, jejich příčiny a dopady.* Brno: Archiv města Brna.

Černá, L., Kolařík, V., Zůbek, A. 2018: *Nálezová zpráva o provedení záchranného zjišťovacího archeologického výzkumu při stavbě „Mendel Plaza“.* Rkp. nálezové zprávy z akce č. A015/2018. Uloženo: Archiv Archaia Brno z. ú.

Černá, L., Zůbek, A. 2010: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „KHRJ – Rekonstrukce ulice Běhounské“.* Rkp. nálezové zprávy z akce č. A020/2009. Uloženo: Archiv Archaia Brno z. ú.

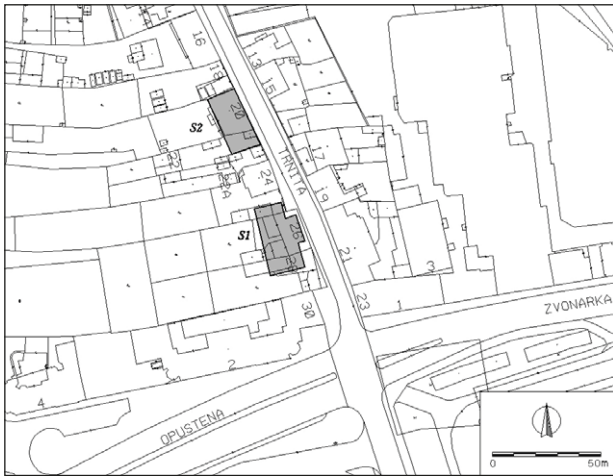
- Doležel, J. 2000:** K městskému zřízení na středověkém Brněnsku do roku 1411. In: M. Ježek, J. Klápště (red.): *Brno a jeho region. Mediaevalia archaeologica 2*. Praha: Archeologický ústav AV ČR Praha, 159–259.
- Grünseisen, J., Kolařík, V., Sedláčková, L., Staněk, P., Zůbek, A. 2018a:** Brno (okr. Brno-město). *Přehled výzkumů 59(2)*, 206–224.
- Grünseisen, J., Kolařík, V., Sedláčková, L. 2018b:** *Brno, Vojtova – bytové domy*. Rkp. terénní dokumentace k akci A017/2017. Uloženo: Archiv Archaia Brno, z. ú.
- Grünseisen, J., Sedláčková, L. 2018:** *Brno, Dietrichsteinský palác – „MZM – odvodnění opěrné zdi“*. Rkp. terénní dokumentace k akci A069/2018. Uloženo: Archiv Archaia Brno z. ú.
- Holub, P., Kolařík, V., Kováčik, P., Merta, D., Peška, M., Procházka, R., Zapletalová, D., Zůbek, A. 2004:** Systematický výzkum města Brna. *Forum urbes medii aevi I*, 57–97.
- Jeřábek, T., Kroupa, J. a kol. 2005:** *Brněnské paláce. Stavby duchovní a světské aristokracie v raném novověku*. Brno: Barrister & Principal.
- Klenovský, J. 2002:** *Brno židovské. Historie a památky židovského osídlení města Brna*. Brno: ERA group, spol. s.r.o.
- Kolařík, V. 2014:** „*Brno-Štýřice, Vojtova – bytové domy. Zjišťovací archeologický výzkum*“. Rkp. nálezové zprávy z akce č. A098/2014. Uloženo: Archiv Archaia Brno z. ú.
- Kolařík, V., Merta, D., Zůbek, A. 2014:** Archeologická topografie levobřeží Svratky v prostoru Starého Brna. *Forum urbes medii aevi VIII(1–2)*, 112–125.
- Kolařík, V., Polánka, P., Sedláčková, L., Zůbek, A. 2005:** *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě sekundárních kolektorů BRNO – stoková síť města Brna (ISPA project), 10. stavba a 11. stavba, náměstí Svobody, Zámečnická*. Rkp. nálezové zprávy z akce č. A003/2003. Uloženo: Archiv Archaia Brno z. ú.
- Krejčí, J. 1993:** Geologické a fyzickogeografické poměry území města Brna. *Brno v minulosti a dnes 11*, 127–220.
- Kuča, K. 2000:** *Brno. Vývoj města, předměstí a připojených vesnic*. Praha: Baset.
- Merta, D., Peška M. 2006:** Městská archeologie, památková péče a žijící město. *Zprávy památkové péče 62(2)*, 123–126.
- Merta, D., Sedláčková, L., 2013:** Druhá starobrněnská rotunda. *Vlastivědný věstník moravský LXXV(1)*, 27–34.
- Müller, P., Novák, Z. a kol. 2000:** *Geologie Brna a okolí*. Praha: Český geologický ústav.
- Peška, M. 2015:** *Dominikánský konvent sv. Michala v Brně na Rybném trhu. Historie a stavební vývoj do poloviny 17. století v kontextu střední Evropy*. Rkp. disertační práce. Uloženo: Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.
- Procházka, R., Kolařík, V., Zůbek, A. 2013:** Předměstí. In: L. Jan (red.): *Dějiny Brna 2. Středověké město*. Brno: Archiv města Brna, 568–600.
- Procházka, R., Wihoda, M., Zapletalová, D. 2011:** V raném středověku. In: R. Procházka (red.): *Dějiny Brna 1. Od pravěku k ranému středověku*. Brno: Archiv města Brna, 447–560.
- Přichystal, A. 2011:** Geologie brněnského prostoru. In: R. Procházka (red.): *Dějiny Brna 1. Od pravěku k ranému středověku*. Brno: Archiv města Brna, 17–39.
- Sedláčková, L. 2018a:** *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při akci „Úprava veřejného prostoru mezi ulicemi Výstavní – Veletržní při Mendlově náměstí v Brně*. Rkp. nálezové zprávy z akce č. A024/2018. Uloženo: Archiv Archaia Brno z. ú.
- Sedláčková, L. 2018b:** *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Rekonstrukce SCZT pára x HV – oblast Mendlova náměstí“*. Rkp. nálezové zprávy z akce č. A036/2018. Uloženo: Archiv Archaia Brno z. ú.
- Schildberger, V. 1994:** Brněnský dvacátý listopad 1944 – letecká válka nad Brnem. *Vlastivědný věstník moravský XLVI(4)*, 309–318.
- Suchánek, P., Kroupa, J. 2015:** Náměstí historického města. In: J. Kroupa (red.): *Dějiny Brna 7. Umělecko-historické památky. Historické jádro*. Brno: Archiv města Brna, 546–602.
- Vičar, O. 1965:** Místopis Brna v polovici 14. století (prostor uvnitř městských hradeb). *Brno v minulosti a dnes 7*, 242–283.
- Zapletalová, D. 2017:** Stav poznání raně středověkého hradu Brna. *Brno v minulosti a dnes 30*, 11–56.

Zůbek, A. 2018a: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Rekonstrukce SCZT pára x HV – oblast ulice Běhounská. Rkp. nálezové zprávy z akce č. A061/2018. Uloženo: Archiv Archaia Brno z. ú.*

Zůbek, A. 2018b: *Hřbitov při kostele sv. Jakuba v Brně. Vyhodnocení archeologických poznatků. Brno: Archaia Brno.*

Zůbek, A. 2019: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Rekonstrukce SCZT pára x HV – oblast ulice Rašínova“. Rkp. nálezové zprávy z akce č. A062/2018. Uloženo: Archiv Archaia Brno z. ú.*

Zůbek, A., Příbylová, M., Černá, L., Grünseisen, J. 2018: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Oprava rekonstrukce paláce opata Žďárského kláštera, Zelný trh 10“. Rkp. nálezové zprávy č. j. 02/18. Uloženo: Archiv Archaia Brno z. ú.*

Obr. 23. Brno, Trnita 20–26 (A59/2018). Poloha sond S1 a S2.

Abb. 23. Brno, Trnita-Straße 20–26 (A59/2018). Lage der Suchschnitte S1 und S2.

Obr. 25. Brno, Trnita 20–26 (A59/2018). Odkryvání dvou skeletů hovězího dobytka v jamách z raného novověku v sondě S1.

Abb. 25. Brno, Trnita-Straße 20–26 (A59/2018). Zwei Rindviehskelette in frühneuzeitlichen Gruben in Suchschnitt S1.

Obr. 24. Brno, Trnita 20–26 (A59/2018). Pohled od západu na sondu S1.

Abb. 24. Brno, Trnita-Straße 20–26 (A59/2018). Blick von Westen auf den Suchschnitt S1.

Obr. 26. Brno, Trnita 20–26 (A59/2018). Relikty historické zděné zástavby v severní části sondy S2. Pohled od jihozápadu.

Abb. 26. Brno, Trnita-Straße 20–26 (A59/2018). Relikte historischer gemauerter Bebauung im nördlichen Teil des Suchschnitts S2. Blick von Südwesten.

Resumé

Kat. Brno-město

Běhounská-Straße, Parz. Nr. 32 (Aktion A61/2018). Mittelalter, Neuzeit. Stadt, Befestigung. Rettungsgrabung.

An der südöstlichen Ecke des Gebäudes Běhounská-Straße 1/náměstí Svobody (Platz der Freiheit) 6 wurden Relikte einer Kellermauer der ursprünglichen historischen Bebauung dokumentiert. Teile des betroffenen Gebäudes wurden schon während der vorigen archäologischen Grabungen festgestellt. Der Aufbau des Kellers ist wahrscheinlich ans Ende des 13. oder an den Anfang des 14. Jahrhunderts zu datieren, der Umbau wurde wohl in der Neuzeit vollzogen. Das entsprechende Haus stand an der Ecke der Běhounská-Straße und des Unteren Markts, wohin seine Front orientiert war. Die ursprüngliche historische Bebauung wurde hier während der großen Sanierung der Brünner Häuser an der Wende des 19. und 20. Jahrhunderts niedergerissen. In diesem Raum handelte es sich um den Mitrowski-Palast. Er hatte die Fläche von zwei Parzellen eingenommen. Den Archivquellen zufolge war die Parzelle schon seit dem Mittelalter bebaut. Im Graben vor dem Haus Běhounská 4-6 wurde eine Schichtenfolge dokumentiert, die einen Terrainanstieg in unmittelbarer Nähe der ehemaligen Straßenflucht belegt.

Dominikanerplatz, Panenská-Straße, Veselá-Straße, Zámečnická-Straße, Parz. Nr. 502/2, 509, 528, 593/1, 604 (Aktion A13/2018). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Definitive Ergebnisse der Grabung werden später vorgestellt werden. Gewonnene Erkenntnisse müssen mit Informationen aus früheren archäologischen Untersuchungen und mit der Aussage der Archivquellen konfrontiert werden, um die historisch-topographische Entwicklung dieses Raums auszuwerten. Zentrum des betreffenden Raums war im Mittelalter der Fischmarkt, dessen Ausdehnung kleiner war als der heutige Dominikanerplatz. Der wurde vor allem während der Sanierung am Anfang des 20. Jahrhunderts erweitert, als die Flächen der Häuser an der nördlichen Straßenflucht neu bebaut wurden. Bei der Grabung wurden Relikte der ursprünglichen Bebauung freigelegt. Außer den Mauerwerken wurden auch Überreste der ältesten holzlehmigen Bauten entdeckt. Nach Süden verbreitete sich der Platz in den Raum des Kirchhofs an der St. Michaelskirche. Es konnte seine ehemalige Grenze festgestellt werden. Im Raum des Platzes wurden einige eingetiefte Kalköfen gefunden, es wurden auch Überreste historischer hölzerner und keramischer Wasserleitungen und Kanalisationen

freigelegt. Die Auswertung der festgestellten Relikte holzlehmiger Konstruktionen wird länger dauern, derzeit setzen wir voraus, dass sie mit der Bebauung und dem Betrieb des Marktplatzes im Zusammenhang standen. Größere Gruben im östlichen Teil des Platzes kann man wohl als Destruktionen vorgetriebener, als Lagerraum dienender kleiner Keller interpretieren. Wichtige Erkenntnisse bot auch die Grabung in der Veselá-Straße. Es wurden die ältesten Schichten der Straßenoberfläche und die Entwicklung der Bebauung an der westlichen Straßenflucht dokumentiert.

Moravské náměstí (Mährischer Platz), Rašínova-Straße, Parz. Nr. 549/1, 800 (Aktion A62/2018). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die Rašínova-Straße wurde an der Wende vom 19. zum 20. Jahrhundert als die Verbindungslinie von náměstí Svobody (Platz der Freiheit) und Moravské náměstí (Mährischer Platz) abgesteckt. Sie entstand nach dem Abreißen der ursprünglichen Bebauung. Ihr nördlicher Abschnitt, in welchem sich die verfolgten Baugruben befanden, verläuft durch die ehemalige Parzelle der St.-Jakob-Pfarrei. Hier wurden zehn in den Untergrund eingetiefte mittelalterliche und neuzeitliche Gruben gefunden. Es ist nicht gelungen, ihre Funktion genau zu identifizieren. In zwei Fällen könnte es sich um Destruktionen kleiner Keller oder sog. Erdställe („Löcher“) handeln. Zwei größere Gruben kann man wohl für Kellergeschosse holzlehmiger Bauten halten. Diese sollen sich ziemlich tief in der Parzelle befunden haben. Am auffälligsten war die Grube mit ausgebrannten Wänden und dem Boden, vielleicht eine Vorratsgrube. Im Schnitt an der Mündung der Straße in den Platz Moravské náměstí wurde das Fundament einer mittelalterlichen Befestigungsmauer dokumentiert. Gruben auf dem Platz Moravské náměstí beschädigten meistens nur die Füllschichten des Stadtgrabens, mehrmals wurden jedoch Segmente seiner Eskarpe freigelegt. Die Art des Mauerwerks war eher neuzeitlich, es ging wohl um eine spätere Herrichtung der Ausmauerung.

Zelný trh 8, Parz. Nr. 310 (Aktion A069/2018). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Während der Grabung wurden Besiedlungsspuren vom 13. bis zum Anfang des 17. Jahrhunderts festgestellt, die mit den Rückseiten der mittelalterlichen Bürgerparzellen im Zusammenhang stehen. Es ging um Abfall- und Kommunikationsschichten, Abfallgruben und Pfostengruben. Es wurde auch mittelalterliche gemauerte Bebauung dokumentiert, die den Bürgerhäusern, die mit ihrer Vorderfront zur Petřská-Straße orientiert waren, angehörte.

**Zelný trh 10, Parz. Nr. 386 (Aktion A020/2016).
Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.**

Geologischer Untergrund wird durch die quartärzeitliche Lössdüne gebildet. Der Holozän-Bodenhorizont wurde schon in der Vergangenheit, wahrscheinlich noch im Mittelalter, entfernt. Der Straßenteil der Parzelle wurde nicht unterkellert, vielleicht nur im Fall eines Segments der Grube Nr. 552/553 kann man über einen Erdstall oder vorgetriebenen kleinen Keller nachdenken. Übrige Gruben hängen mit der oberirdischen Bebauung zusammen, meistens sind sie als Pfostengruben interpretierbar. Die ältesten stammen aus der 1. Hälfte (bzw. aus dem 1. Drittel) des 13. Jahrhunderts, andere entstanden in der 2. Hälfte des 13. und im 14. Jahrhundert. Die nicht unterkellerte Durchfahrt ermöglicht eine Hypothese auszusprechen: im Fall der ursprünglichen Teilung der heutigen Parzelle in zwei Hausparzellen grenzten diese durch ihre Durchfahrten aneinander. Vorausgesetzte Kellergeschosse der Häuser wären an der südlichen und nördlichen Grenze der heutigen Parzelle situiert. Diese Partien sind jedoch heute unterkellert. Interessant war die Absenz von Abfallgruben im Hofteil der Parzelle. Sie befanden sich wohl immer an den Grenzen des Grundstücks. In späteren Zeiten konnten hier auch seichte gereinigte Abfallgruben ihrem Zweck dienen, die restlos bei den Umbauten des Hauses zerstört wurden. Dem Mittelalter gehörten im Innenhof meistens nicht näher bestimmbare Gruben, Grube Nr. 502 in nordwestlicher Ecke kann als Relikt eines Erdstalls oder eines vorgetriebenen kleinen Kellers interpretiert werden. In ihrer Ausfüllung wurden knöcherne Halbfabrikate in verschiedenen Herstellungsphasen gefunden, die die Erzeugung von Spielwürfeln belegen. Irgendwann in der 2. Hälfte des 14. oder der 1. Hälfte des 15. Jahrhunderts lebte hier wohl ein Handwerker, der Knochengegenstände herstellte. Im Innenhof fehlten auffällige neuzeitliche Situationen. Das Terrain wurde hier durch ein Entwässerungssystem aus dem 19. Jahrhundert, das durch Ziegelstollen gebildet war, beschädigt. Die ursprüngliche holzlehmige Bebauung wurde noch im Mittelalter durch gemauerte Bauten ersetzt, was die Relikte von vier Konstruktionen nachweisen. Die Mauer Nr. 902 an der südlichen Grenze des Innenhofs war wohl Grundmauerwerk der Nordmauer des Hoftraktes. Die Grundpfeiler Nr. 919, 922 und 923 an der südlichen Wand des Hausflurs gehörten zu Grundmauerwerken des Hauses an der Stirnfront der Parzelle. Ältere Kommunikationsniveaus wurden nicht freigelegt, sie wurden wahrscheinlich während jüngerer Umbauten beseitigt.

Kat. Staré Brno

**Straßen Bělidla, Křížová, Rybářská und Veletržní,
Parz. Nr. 818, 819, 820/1 bis 2, 822/1 bis 4, 823,
916/1 bis 3, 918/1 bis 4, 923, 926 (Aktion A15/2018
Mittelalter, Neuzeit. Stadt, Vorstadt. Rettungsgrabung.**

Suchschnitte wurden in dem Raum angelegt, der zu dem Gelände, das im Frühmittelalter den Kern der Brünner Siedlungsagglomeration bildete, gehörte. Ihr Mittelpunkt war die Burg *Brnen*, die ab dem 11. Jahrhundert in schriftlichen Quellen erwähnt wird. Sie knüpfte an die ältere Besiedlung des 9. und 10. Jahrhunderts an. Die Besiedlung setzte kontinuierlich auch während des Hochmittelalters fort. Archäologisch wurde die Kenntnis überprüft, dass das obere Niveau des Untergrunds in diesem Raum aus Fluvialsedimenten des Flusses Svratka besteht. Wir können daraus schlussfolgern, dass der südliche, mittlere und westliche Teil des untersuchten Raums wahrscheinlich unablässig überschwemmt wurden. Hier wurden Segmente der Schichtenfolge aus feinkörnigen grauen Sedimenten dokumentiert. Auffälligere Überreste der anthropogenen Aktivität wurden nicht festgestellt. Im nördlichen und östlichen Teil des Raums wurde ein unterschiedliches Sediment bemerkt. Es wurde durch einen mäßig verdichteten, hellgrauen bis ockergrauen Sand gebildet. Es ging um den Untergrund, auf dem die Besiedlung zu entstehen begann. Im Schnitt S9 wurde eine Siedlungsgrube von nicht näher bestimmter Funktion festgestellt, im Schnitt S11 war ein Segment des Wegs, in dem ausgefahrene Spuren nach Wagenrädern beobachtet wurden. Aufgrund der Keramik sind sie ins 11.–12. Jahrhunderts datierbar. Die folgende Schichtenfolge mit großem Anteil der anthropogenen Komponente bildete sich allmählich bis in die Neuzeit. In ihren unteren Partien sind ziemlich markant Funde des 13.–14. Jahrhunderts vertreten. Die Schichtenfolge im Schnitt S8 kann mit der Bebauung der ehemaligen Rybářská (heute Veletržní) Straße in Zusammenhang gestellt werden. Im Schnitt S10 wurde eine Oberfläche der Schichtenfolge bemerkt, die mit der Akkumulationstätigkeit im Flussbett zusammenhängt. Vielleicht könnte es um einen lokalen linksseitigen Nebenfluss von Svratka gehen.

**Mendlovo náměstí (Mendel-Platz), Parz. Nr. 806/1,
806/2, 806/3, 810 (Aktion A024/2018). Neuzeit. Stadt.
Rettungsgrabung.**

Die Grabung belegte Auesedimente des Flusses Svratka und neuzeitliche, das Terrain ausgleichende Schichten, in welche Fundamente der historischen Bebauung eingetieft waren. Aus dem Areal des einst hier bestehenden Schwimmbads wurde ein Relikt des Schwimmbeckens festgestellt. Das Schwimmbadareal und die neuzeitliche Bebauung gingen während der Umgestaltung des Platzes in den sechziger Jahren des vorigen Jahrhunderts zugrunde.

Mendlovo náměstí (Mendel-Platz), Parz. Nr. 5/1, 5/2, 6, 14, 16/1, 165, 174/1, 176/1, 955/1 (Aktion A036/2018). Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

In der Dampfleitungstrasse im Park in der Nähe des Platzes und im Raum hinter der Basilika Mariä Himmelfahrt wurden nur neuzeitliche Aufschüttungen, vereinzelt auch spätmittelalterliche Situationen, dokumentiert.

Kat. Štýřice

Vojtova-Straße, Parz. Nr. 507/1 (Aktion A017/2017). Frühmittelalter, Neuzeit. Siedlung, Friedhof. Rettungsgrabung.

Die Freilegung von drei kleineren Flächen belegte eine weitere Ausdehnung des sog. Altbrünner Friedhofs (1785–1883). Daraus wurden 70 Bestattungen freigelegt. Teilweise wurde auch eine frühmittelalterliche Siedlung, ein Graben des römischen Marschlagers und die vorzeitliche Besiedlung untersucht.

Kat. Trnitá

Křenová-Straße 22, Parz. Nr. 1111, 1112 (Aktion A067/2018). Mittelalter, Neuzeit. Vorstadt, Färberei, Wasserlauf. Rettungsgrabung.

Die Grabung belegte die mittelalterliche und neuzeitliche Besiedlung längs des Wasserlaufs der Alten Ponávka. Freigelegt wurden hölzerne Konstruktionen, Uferbefestigungen und Handwerksanlagen. Dokumentiert wurde auch die Textilfärberei aus dem 19. Jahrhundert. Moderne Bebauung wurde während des 2. Weltkriegs zerstört.

Trnitá-Straße 20-26, Parz. Nr. 929-932, 936/1, 936/3, 800 (Aktion A59/2018). Mittelalter, Neuzeit. Stadt, Vorstadt. Rettungsgrabung.

Die Besiedlung der Trnitá-Straße ist in Archivquellen schon im 13. Jahrhundert erwähnt. Sie entwickelte sich in ein Dorf vom Straßengrundriss, das zum Bestandteil der Siedlungsstruktur in unmittelbarer Nähe der Stadt wurde. Die Grabung wird im Jahre 2019 fortgesetzt werden, darum wird man über ihre Ergebnisse später berichten. Vorläufig können wir darüber nachdenken, dass dieser Teil der Trnitá-Straße frühestens im 14. Jahrhundert besiedelt wurde. Die Grabung bringt interessante Erkenntnisse über die Konstruktionslösung der holzlehmigen und gemauerten Bauten, über ihre Funktion und Ausstattung (z. B. mit Heizanlagen), und daneben belegt sie auch Ereignisse aus dem Bauernleben (Funde der Tierskelette).

BRNO (K. Ú. LÍŠEŇ, OKR. BRNO-MĚSTO)

Staré zámky, parc. č. 3893. Raný středověk – 9. století. Hradiště, depot. Záchraný výzkum.

Lokalizace: S-JTSK – 1159255.19:590083.65

Na počátku ledna roku 2018 upozornil A. Romanovský pracovníka Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i., že v předchozím roce při povrchovém průzkumu zemědělsky obdělávané části akropole hradiska Staré Zámky zaznamenal v jihovýchodní polovině pole orbou částečně odhalený žernov. Vzhledem k ohrožení mělce uloženého nálezů další zemědělskou činností byla v uvedeném místě dne 30. 1. 2018 položena menší sonda.

Ukázalo se, že ornice o mocnosti cca 20 cm zde přímo nasedá na intaktní kulturní vrstvu. Na jejím povrchu skutečně spočíval mezi několika většími, především slepencovými kameny rozpadlý žernov. Pod ním byly navíc uloženy větší zlomky z dalších dvou žernovů, které svými západními okraji částečně překrývaly depot, sestávající ze dvou masivních železných krojidel, poloviny železné lupy a zlomku kamenné podložky (obr. 27). Severovýchodně od popsaného seskupení, patrně v sekundární poloze, pak bylo objeveno ještě osamocené železné žebro. Všechny tři žernovy byly vyrobeny ze svorové pararuly s turmalínem, jejíž nejbližší zdroje se vyskytují v okolí obce Čučice u Oslavan, vzdálené zhruba 34 km na jihozápad od Starých Zámků (Ondráček, Přichystal 2017; Přichystal 2009, 239–240). Jeden ze spodních žernovů měl obvod atypicky upraven příčnými rýhami, což by mohlo souviset s nějakou formou jeho reutilizace.

Z prostoru lokality Staré Zámky byly dosud publikovány tři depoty železných předmětů (Kouřil 2013; Staňa 1959, 55; Staňa 1961), přičemž určitou paralelu poskytuje hromadný nález z roku 1956, který byl umístěn v hlubší jámě spolu s jedním neúplným a třemi kompletními žernovy (Staňa 1959, 55; Staňa 1961). Shodné překrytí skladu kovových výrobků jedním či více žernovy je zmiňováno například z Klášťova (Geisler, Kohoutek 2014, 7, 13), Mikulčic (Bartošková 1986, 25–28; Marek, Skopal 2003, 518, Taf. 6–7) či Starého Města (Bartošková 1986, 53–54). V těchto případech mohl jistou roli hrát také symbolický význam kamenných rotačních mlýnů (Danielisová et al. 2011, 70–71).

Jednotlivé předměty ani nálezová situace neumožňují přesnější časové zařazení výše popsaného depotu. U všech tří předchozích hromadných nálezů ze Starých Zámků se nově uvažuje o jejich spojitosti s násilným zánikem velkomoravského hradiště na přelomu 9. a 10. století (Kouřil 2013, 609), ovšem redukované osídlení na akropoli pokračovalo přinejmenším až do druhé poloviny 11. století (Kalčík 2015; Videman 2015).

Antonín Přichystal, Michal Přichystal, Aleš Romanovský